

ז. מדרגות בראייה הנבואית והראיה מה על הנהגת ה' ומלכותו גם בטבע (ג)

ו'מִלְאֲכֹת ה' – (הוא) כְּנֹוֹי לְשִׁלְחוֹת¹⁰⁵. וְהַמְּלֶאֶךְ – יֵשׁ שִׁיְהִיָּה נִבְרָא לְשַׁעֲתוֹ (=בו ברעג): מִן הַגְּשָׁמִים הַיְסוּדִיִּים הַדְּקִים (כמו האש והאוויר)¹⁰⁶, וְיֵשׁ שִׁיְהִיָּה מִן הַמְּלֶאכִים הַנְּצַחִיִּים, וְאוֹלֵי הֵם הָרוֹחָנִים אֲשֶׁר סוֹכְרִים הַפִּילוֹסוֹפִים¹⁰⁷, וְאֵין לָנוּ לְדַחֲתָם וְאֵין עֲלֵינוּ לְקַבְּלָם.

הערות – ילמד ענויים דרכו

105 מלאך בלשון המקרא הוא שליח. לכן גם הנביא נקרא מלאך בשל היותו שליח ה', ראה חגי א, ג: "וַיֹּאמֶר חֲגִי מְלֶאֶךְ ה' בְּמִלְאֲכֹת ה' לָעָם". וכן מפרשים המפרשים את הפסוק בדברי הימים ב לו, טז: "וַיְהִי מִלְעֲבִים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים" – בנביאים. אף את הפסוק במדבר כ, טז: "וַיִּצְעַק אֵל ה' וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח מְלֶאֶךְ וַיִּצְאֵנוּ מִמִּצְרָיִם", יש להבין שהכוונה למשה רבנו (רש"י שם; מו"נ ב, ו; ועיין בפירוש ראב"ע לפסוק זה). ועיין ברלב"ג בראשית טז, שביאר שהמלאכים שדיברו אל הגר היו בני אדם נביאים. וכן ביאר בבראשית יח, ב בעניין שלושת האנשים שבאו לאברהם ושני המלאכים שהלכו להחריב את סדום. אולם ריה"ל יעסוק דווקא במלאכים הנראים במראות הנבואה.

106 בדומה לעמוד הענן, לעמוד האש וללוחות הברית – יש פעמים שהמלאך המתגלה הוא יצירה עכשווית של האלוה בדרך נס, על מנת להעביר לנביא מסר מסוים, ויש פעמים שמדובר בנמצא רוחני נצחי שיש לו תפקיד קבוע בהנהגה האלוהית, כמו מיכאל וגבריאל וכיו"ב.

הרמב"ם במו"נ ב, ה' הציג ארבעה פירושים למלאך: שליח אנושי; נביא – שליח ה'; שכלים נבדלים – עושי רצון ה'; כוחות הטבע והגוף (גם ריה"ל בהמשך ידבר על "מלאך" כשם מושאל לכוחות הטבע). אולם הרמב"ם אינו מציג שם את האפשרות של "בריית גוף דק". אמנם הרמב"ן הציג כן בתחילת פרשת וירא (יח, א): "במקום אשר יזכיר המלאכים בשם 'אנשים' כעניין הפרשה הזאת ופרשת לוט, וכן: 'ויאבק איש עמו', וכן: 'וימצאהו איש', על דעת רבותינו (תנחומא וישב ב) הוא כבוד נברא במלאכים, יקרא אצל היודעים 'מלבוש', יושג לעיני בשר בזכי הנפשות כחסידיים ובני הנביאים". אולם עיין במו"נ ב, מב, ששם ביאר הרמב"ם שהגר לא היתה נביאה ולא ראתה מלאך, אלא זה שם משותף וכו'. הרי שהרמב"ם רצה רק להדגיש שאת המלאכים הנצחיים ניתן לראות רק במראה הנבואה, אך אין הוא בא להוציא שיש דבר הנברא על ידי ה', הנקרא בשיתוף השם גם כן "מלאך", כמו בת קול. וכן מבורר במו"נ א, סד: "כן 'כבוד ה' – יש שהכוונה בו לאור הנברא אשר האל משרה אותו במקום, על דרך נס, להערכה: 'וישפך כבוד ה' על הר סיני ויכסהו [הענן] ששת ימים, ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן. ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל"; 'וכבוד ה' מלא את המשכן".

107 "שכלים נבדלים" – עיין רמב"ם הל' יסודי התורה פרק ב; מו"נ ב, ה'. ההבדל במינוח משמעותי: אנו מכנים אותם "מלאכים" כיוון שהם שליחים של ה', עושי דברו, וזה על פי אמונת החידוש. לעומת זאת, אצל אריסטו מדובר בישויות רוחניות המקבלות חיות מן האלוה ומשפיעות לזולתן, אך באופן מוכרח וסביל. ריה"ל אינו מכריח עצמו לקבל את העניין שיש עשר דרגות במלאכים וכו', כיוון שזה נבע משיטת הקדמות של אריסטו, שניסה להסביר כיצד השפע שופע בהכרח מהאל אל הנבראים וכיצד מאל אחד יבוא הריבוי, כמו שהוא מסביר לקמן סוף סעיף כה, ועורר שם כמה ספקות בשיטה זו. אולם אנו מאמיני חידוש העולם על דרך הרצון ולא בהכרח – איננו תלויים בהשתלשלות השפעים כדי להסביר כיצד מאל אחד יבוא ריבוי בנבראים. הרמב"ם בהל' יסודי התורה ובמו"נ קיבל את סדר ההשתלשלות, ואף השתמש בו כדי להכריע שהמלאכים לא נבראו בשביל האדם, שהרי הוא מושפע מהשיירים שלהם (מו"נ ב, יא; ג, ג-יד). וכבר תקף אותו בעל העקדה בשער ה', שהרי תפיסת ההשתלשלות נובעת משיטת הקדמות: "משורש דעת קדמות העולם ומגזע אמונת מציאותו על דרך

מסלול 1: יום ה לפרשת שמות

מסלול 2: יום ב לפרשת שמות

וְהִסְפִּיק (=ויש להסתפק) בְּמָה שֶׁרָאוּ יִשְׁעֵיהֶוּ וַיַּחְזְקוּ אֶל וְדָנִיֵּאל, הָאֵם הוּא מִהַנְּבָרָאִים, אוּ מִן הַצּוּרוֹת הָרוּחָנִיּוֹת הַקְּיָמוֹת¹⁰⁸.

ו'כבוד ה'" - הוא הגשם הדיק (=גוף עדין) הנבא עקב רצון ה', המצטיר כפי מה שירצה (ה') להציגו לנביא - זה לפי הדעת הראשונה (שהנביאים כיחזקאל ראו דמות שנבראה למענם), אָבָל לְפִי הַדְּעַת הַשְּׁנֵיָה (שראו מהצורות הרוחניות הקיימות) יִהְיֶה 'כְּבוֹד ה'' (ביטוי ל)כָּלֵל הַמְּלָאכִים

הערות - ילמד ענויים דרכו

החיוב שזכרנו, יצאו כמה צפיעים כצפוענים משחיתים. אחד מהם, צפע וענף עץ עושה פרי רע ומר 'כל אוכליו יאשמו' והוא: כי אחר שהם יאמינו שהעולם היה מחויב על דרך ההשתלשלות וחיוב הסיבות, הנה חויב להם להאמין שהסיבות כל עוד שיתקבצו אל הסיבה הראשונה - יהיו במעלה יותר עליונה במדרגת הכבוד והחשיבות על האחרונות מהם, עד שיחויב להם מזה, שהאדם שהוא הנברא האחרון במדרגות המציאות - יהיה היותר פחות במעלה מכל הנמצאות כולם ושצורתו ונפשו אין לה עם הגלגל שום ערך וייחס כלל... והנה חכמינו הפילוסופים נמשכו אחריהם וקיבלו דעתם כמו שתראה לרב המורה... והנה באמת, מלבד שהדעת הזו היא מפיל חומת התורה ומפריז על דבריה, ובסברא זו יתבזה צלם האדם ותתמעט דמותו... "אולם הרמב"ם נשמר מקושיה זו, והסביר (מו"נ ב,ו) שאנו מאמינים שה' חידש את העולם ברצונו, אבל בחר לברוא אותו על סדר ההשתלשלות. כלומר הרמב"ם בחר לתאר כך את העולם הרוחני, אולם לא בגלל הכרח אריסטוטלי אלא מפני שיש לכך רמז במסורת ישראל. ואכן גם בספרות הפנימית מדברים על השתלשלות העולמות, ומסבירים שאין זה סותר כלל את מעלת האדם, מפני שנשמתו גבוהה מעולם המלאכים, אך גופו נמוך מהם, ועל כן האדם בעורו בעולם הזה - נמוך מהמלאכים (רמב"ן שער הגמול, נפה"ח א,ה). גם מה שהכריע הרמב"ם (ג,יג-יד) שכל נמצא נברא לעצמו ולא כאמצעי לזולתו - יש לו מקור בפנימיות, עיין בסוף ספר פתחי חכמה ודעת רמח"ל ואכמ"ל. וכל זה מקופל לדעתי בדבריו הקצרים של ריה"ל: אין עלינו לקבלם - מתוך לחץ והכרח קושיות הפילוסופים, ואין עלינו לדחותם - אם אנו מבינים אותם במובנם הפנימי.

108 עיין בספר האמונה והביטחון המיוחס לרמב"ן פרק ו, שביאר שלפני מתן תורה לא יכלו הנביאים לעלות בראייתם אל העולם הרוחני אלא השכינה היתה יורדת אליהם והם ראו מלאכים בארץ, וממשה ואילך: "ומשה עלה אל האלוהים", וכל המדרשים עסוקים במעמד הזה שבפעם ראשונה הגיע אדם לעולם הרוחני, בבחינת "מה לילוד אשה בינינו". ואפשר שחילוק הרמב"ן קשור לשני הפירושים שמביא ריה"ל, דהיינו שאין כוונת הרמב"ן שהחילוק היה רק שלפני מתן תורה ירדו אלה למטה ולאחר מתן תורה אנו עלינו אליהם, אלא שלפני מתן תורה הנבואה היתה באופן שנבראה לנביא ברייה בעולם הגשמי וזו היתה ראיית הנבואה. ורק מעליית משה בהר סיני והצטוותם של ישראל במצוות, קיבלו ישראל כוח לעלות אל העולם הרוחני, ולראות את "פמליא של מעלה". אם כן שני הפירושים הם שתי מדרגות בראייה הנבואית ובהתקדשות של הנביא.

ואפשר שזו כוונת הגמרא בחגיגה יג: "אמר רבא: כל שראה יחזקאל ראה ישעיה. למה יחזקאל דומה - לבן כפר שראה את המלך, ולמה ישעיה דומה - לבן כרך שראה את המלך". נרש"י ביאר שיחזקאל היה פחות במדרגה מישעיהו (=בן הכפר עצמו פחות במדרגה מכן העיר). ותוס' פירשו שהחילוק היה במקום שכל אחד היה (היינו שהוא עצמו לא היה פחות מישעיהו אבל הציבור שאליו דיבר היה פחות במעלה והנביא היה צריך להאריך בפירוט יותר כדי ללמד). ולשניהם הצורך של יחזקאל בפירוט המראה היה בגלל מדרגתו הנבואית הנמוכה או מדרגת הציבור שאליהם נשלח. ולענ"ד כוונת הגמרא שישעיהו עלה למעלה וראה את המלך במקומו, ואילו ליחזקאל - המלך יצא אליו אל הכפר, דהיינו שלא עלה לעולם העליון אלא ה' יצר צורה שנבראה למענו כדי שיראה ויבין. ולכן היה צריך פירוט, כי לא ראה את הדבר עצמו אלא מראה שנברא למענו שדרכו היה צריך להבין.]

והפלים הרוחניים: כסא ומרכבה ורקיע ואופנים וגלגלים (יחזקאל פרק א ופרק י), וזולת זה ממה שהיה קדם עומד, והוא נקרא 'כבוד' כמו שנקראו כלי המלך 'כבוד' ¹⁰⁹.

ואולי זאת היתה בקשת משה באמרו: "הראני נא את כבודך" (שמות לג, י). ונתן לו את זה בתנאי שישמר ¹¹¹ מראית הפנים, אשר לא יסבלה בשר ודם ¹¹², וכמו שאמר: "וראית את אחרי" (שם כג). ובכבוד ההוא - (יש) מה שסובלת אותו הראיה הנבואית, ובתולדותיו (=מה שמופיע ממנו בגשמיות, יש) מה שסובלת אותו ראיתו, כמו הענן ואש אוכלת, ממה שהיה רגיל אצלנו ¹¹³. ויש עוד יותר דק יותר דק, עד שיגיע לדרגה שלא ישיגה הנביא ¹¹⁴, ואם יהרס אליה - תתפרק הרקבתו ¹¹⁵. כמו שאצלנו בכח הראיה,

הערות - ילמד עניים דרכו

109 עיין דברים יח, כא.

110 עיין ברמב"ם מו"נ א, ג, ובהל' יסודי התורה א, י שביאר שמה רצה להשיג דבר מה מאמיתת הימצאו של הקב"ה (ועיין גם מו"נ א, סד). ועיין באור השם (א, ג, א) שהקשה עליו בזה (ועיין שם בדבריו בפרק ג). ובאמת דברי הרמב"ם פשוטים, שהדרך להשיג את אמיתת הימצאות ה', יש בה דרגות: אפשר על ידי ההוכחה מהמציאות הטבעית, ואפשר על ידי ראיית ניסים הנעשים יש מאין; ואפשר על ידי ראיית כבוד ה' למעלה, שהמלאכים אומרים לפניו קדוש, ומזה משיג את אמיתת הימצאו; ואפשר דרגה גבוהה יותר. ואם כן דברי הרמב"ם תואמים את דברי ריה"ל שמה ביקש להשיג בחינה מסוימת בראיית העולם הרוחני, כי דרך זה ניתן להשיג דבר מה ממצאותו של ה'. כי גם בהשגה זו של ראיית הכבוד של מעלה יש מדרגות.

111 ככל שעולים בדרגות הנבואיות, מידת הענווה צריכה לעלות במקביל - לדעת היכן לעצור והיכן לא להסתכל, כי ההסתכלות במה שאינו במדרגה המתאימה עלולה להוביל לטעויות חמורות שיעוותו את הדעת והנפש. וזה המושג "הציץ ונפגע" (חגיגה יד, ב). עיין מו"נ א, לב.

112 "כי לא יראני האדם - וחי" - כל עוד הוא חי בגוף. ויש פירוש אחר במדרש (ספרא ויקרא, דיבורא דנבזה פרשה א) שאף חיות הקודש אינן יכולות לראות. ולפי פירוש זה בקשת משה היתה על השגת העצמות (והקושי על הרמב"ם שפירש "וחי" בעודו בגוף ומצד שני פירש שביקש להשיג עצמות ה' - אכמ"ל).

113 אם כן יש חמש דרגות (בסדר יורד): א. מראה שגם הנביא אינו יכול לראות; ב. מראה שהנביא יכול לראות מתוך העולם הרוחני, עולם המלאכים הנצחיים; ג. כבוד נברא שגם אדם שאינו נביא יכול לראות אם הוא זך נפש וה' מגלה את עיניו; ד. כבוד נברא שכל אדם יכול לראות; ה. הופעת ה' בטבע עצמו. ועיין עוד לקמן בסעיף טו.

114 חזר על כך גם במאמר ה, כא: "וכאשר יגיע בעיניו אל העצם הראשון ומה שייחב לו מן התארים - יפרש ממנו (מלחקור אלו בשכלו), ויראה כי מתחתיו מחצת אור (ח) מסנורת את הראיה, ותבצר ממנו השגתו - לקצר (=בגלל חולשת) ראיתו ותפישתו, (ו) לא להסתרו (=בגלל היותו נסתר) ולא להסתרו, כי הוא יותר וזהו ומפרסם וגלוי אצל בעלי הראיה הנבואית משיצטרך בו להבאת ראיה. ומקלית (=ושיא) הפרכתו (=בהבנתו, ב) אמתו (=בהיותו נמצא) - שנכיר בטבעיות (=מבין הדברים שקורים במציאות) מה שאין בו סבת דבר מן הטבעיים (=מה שלא ניתן להסבירו על דרך הטבע או המקרה או מעשה האדם הבחיריים), ולפיכך ניתסהו אל כח שאינו גשמי אלא אלהי... ובנפלאות (אנו מבחינים כ) שנגאה הפוך העצמים, ושנוי המנהגים, והמצאת נמצאים שלא היו, ללא תחבולה קודמת". ואלו הן שתי המדרגות כאן. יש מדרגה שלישית - השגת מציאות ה' על ידי הסתכלות בטבע. אולם השגה זו קשה יותר, כי הספקות והמסכים רבים ורמת יראת ה' הבאה ממנה אינה גבוהה.

115 ז"ל במאמר ג, סה: "והגיע רבי עקיבא אל גבול קרוב לנבואה, עד שהיה נכנס ויוצא בעולם הרוחניים,

שְׁהָרִי מִי שְׂרָאִיתוֹ חֲלָשָׁה - לֹא יִרְאֶה אֶלָּא בְּאֹר הַמַּעַט אֲשֶׁר נִשְׁאַר אַחַר רִדַת הָעָרֵב, כְּעֵטֶלֶף; וְכַבְדֵי הָרְאִיָּה וְחֹלֵי הָעֵינַיִם - לֹא יִרְאוּ כִּי אִם בְּצַל; וּמִי שְׂרָאִיתוֹ יוֹתֵר חֲזָקָה רוּאָה בְּשִׁמְשׁ, אֲבָל עֵצִים הַשִּׁמְשׁ בְּעֵת זְכוּתָהּ - לֹא תוּכַל עֵינָ לְהַבִּיט אֵלֶיהָ, וְאִם תִּתְאַמֵּץ לַעֲשׂוֹת כֵּן - תִּסְתַּמָּא¹¹⁶.

וְזֶה הוּא 'כְּבוֹד ה'' וְ'מְלָאכּוֹת ה'' וְ'שְׂכִינַת ה'' בְּשִׁמּוֹת הַתּוֹרָיִים (=במראות הנבואה).

אֲךְ יֵשׁ שְׁהַשְׂאָלוֹ (שִׁמּוֹת אֱלֹהִים) לְמַשְׁפָּטִים הַטְּבָעִיִּים (=חוקי הטבע המנהיגים את העולם), וְנֶאמַר: "מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ"¹¹⁷ (ישעיהו ו,ג), "וּמְלָכּוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה" (תהלים קג,ט). אֲבָל בְּאֵמַת אֵינָ הַגְּלוּת (=הופעה בגלוי וללא ספק¹¹⁸) לְכְבוֹד וְלְמְלָכּוֹת אֶלָּא עַל קְדוּשׁוֹ וְסִגְלוּתוֹ וְנִבְיָאוֹ, אֲשֶׁר בָּהֶם יִתְאַמֵּת לְכוֹפֵר כִּי יֵשׁ לְאֵל מִמְשָׁלָה וּמְלָכּוֹת בְּאָרֶץ, וְיִדְעָה בְּפָרְטֵי מַעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם. וְאִזּוֹ יֵאמֶר בְּאֵמַת: "ה' מֶלֶךְ" (שם צג,א) "וְנִרְאָה" [וְנִגְלָה] כְּבוֹד ה'" (ישעיהו מה,ה), וְ"מֶלֶךְ ה' לְעוֹלָם" (תהלים קמו,י), וְ"אֶמְרוּ" [אֶמְרוּ] לְצִיּוֹן מֶלֶךְ אֱלֹהֵינוּ" (ישעיהו נב,ז), "וְכְבוֹד ה' עָלֶיךָ זָרַח" (שם ס,א).

וּלְפִיכֵן לֹא יִחָשֵׁב לְרַחוּק כָּל מֵה שֶׁנֶּאמַר "וְתִמְנַת ה' יִבִּיט" (במדבר יב,ח), "וְיִרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כד,י), וְ'מַעֲשֵׂה מְרֻכְבָּה' (יחזקאל א), וְאֶפְלוֹ לֹא 'שְׁעוֹר קוֹמָה'¹¹⁹,

הערות - ילמד עניים דרכו

כְּמוֹ שֶׁנֶּאמַר עָלָיו (תוספתא חגיגה ב,ג-ד): "אֲרַבְעָה נִכְנְסוּ לְפָרְדֵּס, אֶחָד הִצִּיץ וּמַת, וְאֶחָד הִצִּיץ וְנִפְגַּע, וְאֶחָד הִצִּיץ וְנִקְצַץ בְּנִטְיַעוֹת, וְאֶחָד בָּא בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְּשָׁלוֹם, וּמִנּוּ. רַבִּי עֲקִיבָה". וְהָיָה זֶה שְׁמַת (בן זואי) - מִמִּי שֶׁלֹּא יָכַל לְסַבֵּל רְאִיתָ הָעוֹלָם הַהוּא (=הרוחני) מִבְּלִי שֶׁתִּתְפַּרֵּק הַרְבֵּכָתוֹ; וְהַשְּׂנִי (בן זומא) - נִטְרָפָה דַּעְתּוֹ וְנִחְרַד הַחֲרָדָה הָאֱלֹהִית, וְלֹא הוֹעִיל לְבָנֵי אָדָם. וְהַשְּׂלִישִׁי (אלישע בן אבויה) - קָלַקַל בְּמַעֲשֵׂיֹת (=בחובות המעשיות, במצוות) מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁקִיף אֶל הַשְּׁמַלְיוֹת (שהיה נראה לו שכבר הִשִּׁיג אֶת הַהִשְׁגוֹת הַרוּחָנִיּוֹת), בְּאֶמְרוֹ: 'אֵלֶּה הַמַּעֲשִׂים אֵינָם אֶלָּא כְּלִים וּמְכַשִּׁירִים הַהִגִּיעַ אֶל זֹאת הַמַּדְרָגָה הַרוּחָנִית, וְאֵינָ כְּכֹר הַגִּעְתִּי אֵלֶיהָ, וּלְפִיכֵן לֹא אֶחֱוֶשׁ לְמַעֲשֵׂי הַתּוֹרָה'. וְהַהִתְקַלְקַל וְהַתְּעָה וְהַתְּעָה. וְרַבִּי עֲקִיבָה - הוּא אֲשֶׁר הָיָה נִכְנָס וְיָצָא בְּשְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת מִבְּלִי שֶׁהִשִּׁיגוּ נֹק, וְכִכְרָ נֶאמַר עָלָיו: 'רְאִי הָיָה שֶׁתִּשְׁרָה עָלָיו שְׂכִינָה כְּמִשָּׁה אֶלָּא שֶׁאֵין הַשְּׁעָה רְאוּיָה לְכָךְ'."

116 עיין חולין נט,ב-ס,א.

117 לעיל התבאר שהשרפים מבטאים את חוסר היכולת של כלל היצורים להשיג ידיעה כלשהי מעצמות ה', וזה עניין ה"קדוש". דווקא מי שמנסה לעסוק בעצמות, אינו מסוגל לראות אלא את הופעת עצמות ה' בחוקיות הטבעית, על צד ההכרח. לכן השרפים הם האומרים "מלא כל הארץ כבודו" - בשלמות החוקיות הטבעית. אך האופנים והחיות מבטאים את פעילות ה' בעולם בגילוי הרצון, המגמה האלוהית, שמתבטא בגילוי מקום מסוים וחלות השכינה בו וההתברכות ממנו על כל הנבראים, בהנהגה וממשלה. אולם שני הצדדים, של השרפים ושל האופנים והחיות, חסרים. אין הגילוי השלם מופיע אלא על האדם, והוא באמת עניין המלכות: "מלוך ה' לעולם", כי במלכות יש צד של יראה וביטול ויש צד של ברכה והשפעה. וזה המהלך שאנו מבטאים בקדושה שבמעידה.

118 אלא שמי שראה את ה"כבוד" כמלאכים או כישויות ניסיות שנבראו למענו, אין ספק שיקיש מאלו על חוקי הטבע והבריאה שגם הם מונהגים על ידי ה'. ובלשונו של הרמב"ן בסוף פרשת בא: "מהניסים הגלויים ילמד אדם להאמין בניסים הנסתרים" - הם דרכי ה' בתוך הטבע. כאלה היו האבות (ב,ב; ה,ב בסופו). אך מי שלא זכה לראייה הנבואית, יקשה עליו להאמין במלכות ה' והנהגתו ונוכחותו בטבע.

119 ספר שיעור קומה הוא חיבור השייך לספרות ההיכלות והמרובה. ועניינו - תיאור ה' במונחים של

לְמָה שָׁיֵשׁ בְּזֶה מִהַפְּנִים (=משום שיש בזה מעלה והיא שיכנס) מוֹרְאוֹ בְּנִפְשׁוֹת, וְכִמּוֹ שְׁאָמַר:
 "וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ" (שמות כ, טז)¹²⁰.

שאלות מנחות:

- ✦ מהן ארבע המשמעויות לשם "מלאך"? מה הקשר בין כולן?
- ✦ מה ההבדל בין "שכלים נבדלים" של אריסטו לבין "מלאכים" אצלנו?
- ✦ לשם מה רצה משה להשיג מדרגה נוספת של "כבוד ה'?"
- ✦ מה ניסיון הנביא בשעה שמתנבא?

הערות - ילמד ענוים דרכו

דמות אנושית, עד כדי מניין האיברים, שמותיהם ומידותיהם. זמן חיבורו המשוער הוא בין המאה השנייה למאה השלישית לספירה. יש שייחסו אותו לרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ויש שייחסו אותו לאמוראים (מאירי בפתיחה לאבות). הקראים השתמשו בו כדי לנגח את הרבניים, ורס"ג ענה בדומה לריה"ל כאן: הכוונה בתיאורים אלו לאור המתגלה לנביאים ולא לה' (עיין גם ראב"ע לשמות לג, כא ובספרו יסוד מורא שער יב שציטט מהספר, וכן מצאנו בכמה אחרונים). לעומתם בשו"ת הרמב"ם (סי' קיז) מובא כך: "לא חשבתי מעולם, שהוא מחיבורי החכמים ז"ל, וחלילה להם, שזה יהיה מהם. ואין הוא אלא חיבור אחד הדרשנין היוונים ותו לא. וסוף דבר, למחוק זה הספר ולכרות זכר עניינו - מצווה רבה. 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו' - והרי מי שיש לו קומה, הוא אלהים אחרים בלא ספק".
 120 משה הגדיר בפסוק זה את מטרת הנבואה: להגיע לעבודה גדולה יותר, ביראה ואהבה ודבקות. ואכן הנבואה יוצרת מהפך באישיות - עיין א, קג; ג, ה.

מסלול 1: יום ה לפרשת שמות
 מסלול 2: יום ב לפרשת שמות